

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' april 1995, 15e jaargang nr 1

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' april 1995, 15e jaargang nr 1

Bij de voorpagina

1994. Vreugjaor. Greune wëg. Tussen de Oosterweg en de spoorlijn.
In het midden het wegkruis bij "'t Kattebreukske".

Voorwoord redactie

Wij zijn blij dat u uw abonnement niet heeft opgezegd. Dat garandeert u overigens dit jaar weer vier sprankelende afleveringen van ons tijdschrift, dat er iets anders uitziet dan afgelopen jaren. De rubrieken zijn dezelfde, maar we hebben een nieuwe letter. Deskundigen beweren dat die leesbaarder is dan de vorige.

1995 is voor Grueles een bijzonder jaar: derde lustrum. U zult er ongetwijfeld meer van horen, maar noteer alvast dat er zich in het weekeinde van 26 en 27 augustus diverse feestelijkheden zullen voordoen op en rond het Kerkplein.

De sectie Foto is weer geholpen. De twee meisjes op de onderste foto op pagina 180 uit het vorige nummer zijn Hannie en Dorie Reijnaerts. Hun moeder, Marieke Hofman (4e van links, bovenste foto op pagina 177) was een zus van Bërke Hofman, de kapper. Met dank aan Bèr Houten junior.

Zaolige Paose

De redactie

Paose

Zjeuf wäor de belle van 't përd aon de haome aon 't vasbeende. Dao goûng 't puurtsje oëpe. "Hûi, Zjeuf" "Hûi Zjo". "Sjoen wërkske vuur Paoszaoterdig", zaag Zjo. "Jao, de vaste ês gelökkig òm, noé kënne ze weer mêt belle loupe. Max hêt e vuüle, loor m'r 'ns. Ich heb 'm gister laote zjwanze". "Allebenëur", zaag Zjo. " 't Hêt toch nog gooj Belzje. Dat ês 'nne mêt gooj bejn onder. Zjeuf, ês Fréns hié?". "Jao, dè zit ién de hoésweij tössje z'n sjëup. Dè mêt dè bouïhood op. Dat ês 'm". Zjeuf leep ater 'm aon vuur te lore of Bello de wäokhoond onder 't sjop neet los leep. Fréns wäor ién de moostem op de greunveenke aon 't sakkere dy aon de pas oétgekoëme érte zaote. Bye zaote op de kërksjluütele dy ién 'nne kreenk òm 'nne paamsjtroék sjoûnge dè vuur Paamzoondig ién de vuerm van 'nnen appel gesjnûijd wäor. Ién d'n tup vaan 'nne roejernêtteboûm zao 'n liéster te zyng. Droonder lepe de sjëup mêt de lemkes. Onder d'n oëve zao 'n klòk mêt kuke. 't Wäor vreugjaor, de grond luchde zich van 't lêve. Zjo blèf aon de byjehal sjoën. Fréns wäor oûch naoder koëme. "Es ich dat zoe zeen, zién ze good bevoûlk", zaag Zjo. "Jao, dy zién good de weenter doerkoëme. Dy hebbe oûch de nudige sòkker gehad". "Bié mich zién ze fleenk oétgedönd", zaag Zjo. "Noé woûw ich vaan twie kòrf èine mäoke. Zoûw ich de zjwäovelspiép 'ns kënne liene?" Fréns loorde mêt êrpelsoûge nao de grond. Trok z'nne kop tössje z'n sjoûwer. "Dy been ich kwiét. Dy heb ich aon 'nne geliend en noets mie truk krège. Ich wèit neet aon wè". Zjo kaom al jaore de zjwäovelpiép liene. Fréns haw 't èigelik neet zoe op 'm sjoën en woûw 'm de piép neet gëve. Lûij dy zich onderèin neet môste braachte zich onderèin neet d'n trup en 't hûidvlèis. Zjeuf zoûw gezaag hebbe: "Kên ich d'n vrouw neet 'ns liene?" Ze lepe op 't sjop aon. "Noé môt ich mich toch éffe zitte", zaag Fréns, terwyl 'r zich op d'n hoûtblok zat. Zjo zat zich op 'nne boûm

vaan de kroûker oe 't zèiktönneke op laog oe Fréns de moostem mêt mêsde. Boëven hön hoûnge twie knynsvelle van leenks gedriejd mêt sjtruupôppe ién. Zjo magkde 'nne wiésvinger näot en sjtaok dè ién de loch. "Noord weste weend. Dat wörd 'ne greune Kiësmis en 'nne witte Paose.

De loch wäor näot en silvergríes wie 'nnen hiering. Fréns wès nao e weenterkuûninkske dat toezjoer mêt nêsmatriejaol onder 't sjaansesjöpke ién vloëg. "Dat zynk al d'n gaansen däog. Dat ês rënge".

Zjo wäor de kaal uüver 't wèr meuj en goûng hëivers. Fréns knoévelde Bello onder z'n kên. Dè doeg z'n oûge toûw en gaof 'm e puutsje. Daonao goûng 'r nao 'n klòk lore oevan de kuke aon 't oétkoëme wäore. Toezjoer es èint oét wäor braach 'r 't ién en laag 't ién 'ns sjoonsdoes mêt lómmele. Bënne zaogs te bekaans gëine

sjoënen van de roûk. Merie haw ién de gooj kâomer de kachel aongemak. "Daan ês muerge dè mufte ruûk weg". Zelf haw ze zich na boëve weggepritsj. Zjeuf wâor ién de kuûke ién e ge-emaljeerd bekske mêt puûmsjtèin z'n han aon 't sjore. "Zèip van 'nne vuursjpyjende bérg ién Itäolzje", zaag 'r. Klejne Twajn sjpèulde mêt twie paosejjer dy mêt roej önneshelle geverf wâore en dy Merie aon 't appelekoûwebûimke versjtoëke haw wie de klokke oét Roeme truk wâore. Fréns laag twie kuúkskes ién de does en goûng weer nao boéte.

Wie Merie weer nao onder kaom, vertelde Zjeuf aon hêur dat gevaal mêt Zjo en de piép. "En noé? Wâor Zjo koed?" "Nèi, de wêts wie dat gèit: ze dronken 'n glas, ze deden 'n plas en lieten de zaak zoals ze was. Meh noé en daan deenk ich toch dat Fréns aon 't verkênze ês. Noé zjus haw 'r ién de moostem rûizing mêt de greunveenke. Wie 'r dis wêk de hoonder voorde wâor 'r mêt de mösje aon 't vrèigele dy tössje de hoonder vele" "Lêt neet zoe op Fréns. De giefs 'm van aal de sjuelde. Hûij of muerge zeks te nog dat hêr 't sjuelde ês dat de hoonder béreves loupe".

't Woérd Paoszoondig. Twajn, broor porteer oét Keer, en Gertruud oét Treentele wâoren op bezeuk. Saoves zaote ze ién de gooj kâomer. De manslûij öm de kachel. Nikkela, de pèrdsknéch, mêt d'n hoëp get uüver z'n èige lève te vernême. De klejne Twajn, Gertruud en Merie, zjwert klèid aon mêt witte kaante sjolk, zaoten aon de taofel. Twajn sjpèulde mêt de babbelerre dy 'r ién de vaste gesjpaord haw, wie 'n kat mêt 'n moés. De kaal goûng uüver dynger oe ze 't al bekaans de gaansen dâog al uüver gehad hawwe. De Pruusj wâor Oestenriék iéngelvalle. " 't Es versjrikkelik", zaag Zjeuf. "Get vaan dy hoege dy de lûij tiengenèin ophitse. 't Es God geklaog. Dat joûng lûij dy zich gaar neet kênne, onderèin vermaore op bevél van aw lûij dy zich hil good kênne, en doer de bot hil aad wêrde. Ze môste dat dy hoege op de wej van Kips mêt de reek laote oétvechte". Twajn droonk 's aon ze glâos aad beer. "Wie wâor 't ién de kèrk hûij?" " 'n Sjoen mês en sjoen gezoûnge", zaag Fréns. "De pesjtoer haw oûch sjoen geprèk. Uüver 't lêste oerdejl en de eeuwige verdoemenis. Twie vrollûij hebbe ze kênne oétdrâoge". "De hebs get vergète", zaag Zjeuf. "Hêr zaag: Hij die zondigt zal tot de diepste afgrond nederdalen. De pesjtoer loorde nao onder, de lûij nao boëve".

D'n häogel bëumde tiënge de roéte. "Gripwèr", zaag Nikkela. "Ich been bly dat ich de grip kwiét been", zaag Fréns, meh ich heb oûch get devuur gedoën. Ich pakgde mich saoves 'nne kônjak ié wèrm wâoter. Nao viertien daog wâor ich ze kwiét". "Jao", zaag Zjeuf, "es te dat neet haws gedoën, haw 't twie wêke gedoord. Ofsjoens ich 'n kaw heb dreenk ich mich saoves e pãor dröpkes. Dao zién mie lûij gesjtoërve aon de kwaol es aon de millesyn", zaag 'r, terwyl 'r zich nog 'n dröpke iénsjödde. Fréns doeg 'nne blok hoût oppe kachel en heef mêt 't sjtaoveniézer oppe ryng. "Ich been dis wêk bié Pierre van Bel gewès". Zjeuf leden 'm neet oétkalle. "Piet Belle môs te zegke. 'r Hèt noé 'nne nouwe fits. Te voot, mêt de fits aon de haand, löp 'r gruutsj 't duerp op en aof. Volges mich hèt 'r gèi fitseplétsje drop. Oppe sjtraot rope de keender 'm nao: Piet Belle op z'nne Gazelle. Jao meh noé hèt 'r nouwerwêtse hoonder". (De naam Barneveldse kôs Fréns neet oonthawe). Allemaol mêt dezelfde kleur en menere. Broén mêt zjwert en goûwe sjtippelkes en 'nnen haon mêt frãonzjele, dao hebs te gèine kètel vuur dè groet genôg ês vuur dè ién te braoje. 't Es oûch nog léstig vuur de goje en de sjlèchte oétrèin te

hawe. Allemaol dezelfde kuke vên ich neet sjoen en daan oûch nog dezelfde eijer. Allemaol broén, get wie paoseijer". Hêr zôchde 'ns deep. "Ze veende mich get oét. Es dat mer good aoflöp". Zjeuf drijde mêt z'n Hudson-segaar tössje doûm en wiésvinger. "Dich mengs dats te aal vaan hoonder wêts. Meh dich zuus neet wyjer es hoonder oppe mêskoûjl, de hoésweij en oppe sjtaof. 't leste sjtoommesjen haw oûch tiëngstanders en es de êp neet ién 't oerwoud wâore bliëve kôste dy oûch kalle". Nikkela loésterde aon twie kaante. Mêt eng oer bié Merie en de Gertruud. Merie wâor de Gertruud aon 't verhaole dat ze dis wêk 'nne brief haw krêge van hêur nisje Fien oét Ekkelder. Ze haw pëperkook gebakke en wâor oétgesjejd mêt sjênne. Dat de sjêup weer mèilek gaove en dat ze noé weer sjaopekies kôs maoke. De waas doeg ze noé mêt Borax". Zjeuf sjôdde, mêt de oûge haaf toûw, zich nog 'm dröpke ateruüver en vègde mêt de boétekaant van z'n haand z'nne moond aof. "De vurige wêk wâor ich op 'nnen aovend bié Pie Pootsj ién de sjimis" Merie d'r tössjendoer: "Dao lik 'r al wêkes 'nnen aovend". "Waach éffe, Wöllem wâor oûch dao". "Och, dèn opsjöpper", zaag Nikkela,

terwyl 'r mêt 'nne gebroëke zjwëgel oonder de nêgel van z'n han puüterde dy voûl sjronne zaote. Wöllem wêrkde ién 'n sjlachtery ién Lûik. Merie veel weer d'rtössje: "Ich môt dè mêns neet". Vuurwat wis ze neet. "Ich zeen dao get aon". Deenkelik wâor 't dat 'r zoe mäoger wâor. Hoésvrouwe hebbe gèi vertroûwe ién 'nne sjmaole sjlachter. Zjeuf naom 't uüver. "Es get te doen ês ién 't duerp löp 'r vuurop bié de teneelklup Vrij Vooruit mêt 'nne vëndel oe de medaolzjes aonhange van bié Pieterke en Brôks. Die ze gewonne hawwe mêt 't pèrd en de sjtier". Ién èinen aosem doer: "Bié Pie Pootsj wâor hêr aon 't vertelle dat 'r zich de vurige wêk wâor goën beechte. Hêr haw eng gedûijd. "Oe haws te hêur gedûijd?", haw de pesjtoer gevraag. "Op de Riékelderwëg". "Dat zién op zich geng zön". "Jao meh, ze wâor mêt de fits". "Ao, de hebs de fits gedûid, dat ês liefdadigheid". "Jao, meh ich dûide mêt eng haand boëve aon de zaol. Doer de sjlêchte wëg sjoët mich noé en daan m'n haand oét". Merie goejde zich òm: "Fôj, fôj, wat 'nne sjûinse kaal. Kom mer 'ns hié mêt die flés". Fréns loorde sjël vuur zich oét. Hêr wis neet oe 'r aandere môs lore. 't Leefste wâor 'r ater de kachel gekroëpe meh dao laog d'n hoond al. Broor porteer heef mêt 'n haand van zich aof of 'r de dêur toûwkwagkde. Omdat 'r zoe gaw niks bëters wis te zegke kalde hêr hoeg Hollends wat 'r van de paoters gelierd haw. "Fiese fent, fertel fatsoenlik ferder". Zjeuf wâor op dreef en goûng doer. "De môs 'ns vertelle wats te lês ién Mesjtreech hebs mêtgemak Wöllem", zaag Pie Pootsj. "Dat vertels te neet". Nikkela wâor oondertössje weer Merie en de Gertruud aon 't aofloéstere. Dy hawwen 't uüver keender kriége. Hêr hoert Merie zegke: "Dy manslûi hebben 't toch mer gemêkelik. Dy hôvve zich mer noé en daan 'ns te sjère". Zjeuf goûng wyjer. "Dan zal ich 't mer vertelle", zaag Pie Pootsj. "Wie Wöllem vurige wêk ié Mesjtreech wâor vuur noûw klyjer mêt de Paose, trok de peliésie mêt 'nne ién de boeje de Bossjtraot aof. Twie vrollûij ater 'm aon. "Hang 'm mer op de vûilak, dee smerige horejeger". Wöllem mêt z'n gäopsnaos debié. "Wat ês dat mêt dè?" De vrollûij drijde zich òm: "Boe bemeujs diech tiech mêt? Stomme boer. Wat môs dich mêt d'nne groete moond?", terwijl ze Wöllem mêt de perrepluu bewêrkde.

Vreugjaor

Weer ês 't vreugjaor God,
weer ês 't vreugjaor.
Weer zeen ich ién de bos,
de ieste keender sijuüle,
en ién de wej,
dao bys alweer e vuüle,

De boswëg ruk nog vochtig
en de geenster
dreug nog sjpênnewebbe
es op hiel aw preente.

Wiéd ês de loch,
de wouлке driéve..

Zoûw 't, God,
zoûw 't neet altiéd
zoe kênne bliéve..?

Gilles Jaspars

Natuur

Bomen

In de 15 jaar dat Grueles bestaat, heeft de sectie Natuur een aantal bomen op markante plaatsen in het dorp geplant. Omdat velen niet weten waarom deze bomen geplant zijn of waarom voor een bepaalde soort is gekozen, dachten wij dat het aardig was hier enige uitleg te geven.

Knotwilgen

Een van de eerste activiteiten van de sectie Natuur was het knotten van wilgen in Gronsveld en Rijckholt. Als knotbomen niet regelmatig

De sectie natuur knot de wilgen in de 'Gröb'

geknot worden, bestaat de kans dat de steeds zwaarder wordende takken er de oorzaak van zijn dat de boom gaat scheuren tot ver in de stam. De knotwilg is een zeer taaie boom maar zal tenslotte toch sterven aan de gevolgen van de opgelopen wonden. In Gronsveld werden wilgen geknot in de "Daor" nabij het "Sjpiégelsjtök" en in "De Gröb" onder "de Beuk" en in Rijckholt nabij "Sjtèibrik". Op deze plaatsen waren in het verleden bomen door onvoldoende onderhoud gesneuveld. De sectie heeft op deze plaatsen enkele afgesneden takken in de grond geplant. De takken schoten snel wortel en hebben het inmiddels gebracht tot volwaardige bomen. De wilgen aan het "Sjpiégelsjtök" werden aangeplant door leden van de jeugdnatuursectie van Grueles. Deze bomen zullen over enkele jaren door de sectie worden geknot.

Essen aan de "Saovelswäg"

Aan het einde van de Duisterstraat ("Saovelswäg") op de kruising met de Voerenweg staat al jaren een walnoteboom (*juglans regia*). Verteld wordt dat deze boom een scheut is van een enorme boom die vroeger op de driesprong Duisterstraat/Achterstraat heeft gestaan (achter de tuin van de familie Dodemont). De boom aan de Voerenweg is jaren vergezeld geweest van een aantal knotwilgen. Deze zijn helaas gerooid of verbrand. De sectie Natuur heeft enkele jaren geleden een eerste poging gedaan de oude situatie te herstellen door op het talud enkele treurwilgen te planten. Door de droge zomer in het plantjaar heeft de nieuwe aanplant het niet gered. In het daaropvolgende voorjaar werd een nieuwe poging ondernomen, ditmaal met essen (*fráxinus excelsior*). Weer dreigde de droogte roet in het eten te gooien. Door regelmatig water te geven hebben de sectieleden voorkomen dat de bomen doodgingen. Nu lijken zij het gered te hebben en sieren zij dit markante hoekje van Gronsveld.

Treur-es nabij het veldkruis aan de Stationsstraat

In 1987 werd door de sectie Dorp en Milieu een veldkruis geplaatst op de hoek Stationsstraat/Oosterbroekweg. Aanvankelijk werd het kruis geflankeerd door coniferen. Om het kruis beter tot zijn recht te

laten komen werd er een rode beuk achter geplant. Doordat de wortels stuitten op het asfalt van de voormalige Stationsstraat ging de boom dood. Er werd een dieper gat gegraven (door het asfalt heen) en een treur-es geplant. De boom heeft het eerste jaar doorstaan, mede dankzij de helpende hand van mevrouw Theunissen die de boom meermaals water gaf. Het volgende jaar

brak echter de ent af. Gelukkig liep de onderstam (een gewone es) uit. Deze zal naar wij hopen over enige tijd toch het kruisbeeld een mooie achtergrond geven.

Zomereik nabij de beugelbaan

Enkele jaren geleden werd de beugelbaan aangelegd aan de Vroendalsweg nabij de Blokhut. Om de baan te verfraaien werd gekozen voor aanplant van een Spaanse aak-heg (acer campestre) rond de baan. Bovendien werd besloten tot aanplant van een zomereik (quercus robur). Deze boom biedt thans schaduw aan de vermoeide "bugelaar" en aan de toeschouwer.

"Groéselder Kleumpke" in het kasteelpark

Bij gelegenheid van het 10-jarig bestaan van Grueles was Paul Freie, kasteelheer te Gronsveld, zo vriendelijk de poorten van het kasteel en het park te openen voor bezoekers. In het park werd een wandeling uitgezet langs markante en zeldzame bomen. Als dank en blijk van waardering werd aan de heer Freie een boom geschonken. Hij koos ervoor om in het park een Groéselder Kleumpke te planten. Het boompje werd in het kasteelpark geplant.

Mos-eik nabij het kapelletje

Bij de heropening van de RABO-bank heeft Grueles aan de bank een boom(bon) geschonken. Deze boom zou worden aangeplant bij de bank, hetgeen niet mogelijk bleek. Het bestuur van de bank gaf ons de (bon) retour met het verzoek hem te gebruiken voor de aanplant van een boom op een geschikte plaats in Gronsveld of Rijckholt. Er werd besloten tot aanplant van een mos-eik nabij het kapelletje (eerlijk verdeeld tussen Gronsveld en Rijckholt). De keuze voor moseik werd mede bepaald doordat deze boom smal en hoog opgaand is zodat hij (in de toekomst) het landbouwverkeer niet hindert. De boom werd ter bescherming voorzien van een rooster en palen.

De moseik bij het kapelletje (een geschenk van de RABO-bank)

De aanplant van de christusdoorn aan de Vroendalsweg

Christusdoorn nabij het Groene Kruisgebouw.

Op 21 januari 1995 heeft de sectie natuur op de plaats waar vroeger een berk de hoek van de Mgr. Willigersstraat/Vroendalsweg sierde, een Christusdoorn (*gleditsia triascanthos*) geplant. Ook deze boom werd voorzien van palen en een rooster om beschadiging te voorkomen. Gezien de lokatie hebben we hier gekozen voor een trage groeier. Een boom die niet te groot wordt en verder een open kruin heeft waar voldoende licht doorvalt.

Hollandse Linde bij 't Kloester in Rijckholt

Bij de opening van de tentoonstelling van Grueles over het Savelsbos op 10 september 1989 is er nabij deze lokatie een boom geplant door wethouder van Aubel.

Vaak krijgt Grueles meldingen van het kappen van bomen, en krijgt met name de sectie Natuur vragen over heraanplant. Zo zijn we al geruime tijd in de weer om de open plekken in de bomenrij op de Rijksweg tussen Gronsveld en Rijckholt in te vullen. Hiertoe wordt overleg gevoerd met de provincie die inmiddels beheerder is van de weg. Bij het aanplanten van bomen binnen de bebouwde kom of langs wegen stuit men vaker op problemen. Zo kunnen leidingen in de grond een belemmering vormen. Ook kunnen bij wegverbredingen nieuwe bomen in weg staan. Bomen kunnen daarnaast de doorgang van landbouwvoertuigen belemmeren. Van vele boomsoorten leveren bloesem, bladeren en vruchten overlast op voor omwonenden. Overleg over plaats en soort lijkt dan ook op zijn plaats.

Gelukkig heeft de sectie Natuur met hulp van de gemeente bijna elk jaar een aantal nieuwe bomen kunnen planten.

Mocht u vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van dit artikel of weet u een gunstige lokatie of een gulle gever neemt u dan gerust contact op met een van de leden van de sectie Natuur.

Sectie Natuur

Van aal en nog get

Grueles als voordeurdeler

Vijf jaren geleden sloot Grueles een overeenkomst met Staatsbosbeheer (SBB) om "de Beuk" die door vandalisme in zeer slechte staat verkeerde, te redden. Wij namen op ons om het huis uitwendig te restaureren en voor verder verval te behoeden. Gebruiken mochten we "de Beuk" niet!

Met veel zorg en inzet zijn we onze verplichtingen nagekomen, tot het voorjaar van verleden jaar, toen jeugdige vandalen het dak zwaar beschadigden. De ravage was van dien aard dat herstel een te groot financieel offer van Grueles zou vragen. Met SBB kwamen wij overeen dat zij de bouwmaterialen zouden leveren en dat wij de werkzaamheden zouden uitvoeren. Dat leek een simpele oplossing, maar er waren tegenvallers: het beschadigde dakbeschot moest

totaal worden gesloopt en dat was van asbest, daar moest een gespecialiseerd bedrijf aan te pas komen en die specialisten hebben werk in overvloed. Dat liep dus niet zo vlot. Intussen was SBB tot de overtuiging gekomen dat alleen een vorm van gebruik, vandalisme in de toekomst zou kunnen voorkomen. Want gebruik, betekent toezicht. Er werden liefhebbers gezocht en gevonden die "de Beuk" (semi-) permanent wilden gaan bewonen. Maar daarvoor was toestemming van de gemeente Margraten voor nodig en die toestemming werd niet verkregen. Dat liep dus helemaal niet. Voorjaar en zomer verstreken en het vandalisme tierde welig: een groot deel van de achtergevel werd gesloopt. Intussen was SBB in contact gekomen met de wildbeheereenheid "Savelsbos" WBE die, samen met Grueles, de restauratie ter hand wil nemen. In een nog op te stellen overeenkomst zal worden vastgelegd dat de WBE en Grueles "de Beuk" beperkt mogen gaan gebruiken, er zullen ook voorwaarden worden opgenomen die de rust en de natuur rond "de Beuk" veilig stellen. En bij deze twee gebruikers hoeft het niet te blijven, SBB overlegt nog met schapenhouders en een imker. Sinds enige weken zijn we bezig met de restauratie. Een nieuwe toekomst voor "de Beuk".

Hans Kengen

Historie

131AAA GUN BATTALION

"Bevrijders".

In Grueles van september 1994 staat in het nawoord bij het artikel **"De gevechten rond de Molen van Gronsveld"** de vraag: "... wie waren onze bevrijders? Wat waren dat voor mensen?" Op die vraag zoeken wij in dit artikeltje naar een antwoord. Daarbij hanteren wij het begrip "bevrijder" ruim: na de bevrijding op 13 september 1944 passeerden tal van Amerikaanse legeronderdelen Rijkholt en Gronsveld. In de beleving van de bevolking waren al die Amerikanen bevrijders.

Eerst een rectificatie: de in het aangehaalde artikel genoemde Albert Williams was niet chauffeur bij de 113e Cavalry Group maar bij het 131e Anti Aircraft Artillery Gun Battalion! Van dat onderdeel, en met name de B-Battery, werd Huub Dirix in 1982 erelid.

Zoektocht naar Albert Williams.

Begin oktober 1944 arriveerde in Gronsveld een Amerikaanse eenheid luchtdoel-artilleristen, compleet met 4 stuks 90 mm kanonnen (getrokken door Tractor High Speed rupsvoertuigen), 2 stuks vierloper .50 mitrailleurs, radar-apparatuur, en alles wat daarbij hoorde.

Deze eenheid verbleef tot 1 maart 1945 in Gronsveld. De militairen waren, in tegenstelling tot soldaten van sommige andere legeronderdelen, niet ingekwartierd bij de burgers: zij sliepen in hun pub-tentjes bij hun kanonnen en mitrailleurs. Gezien de duur van hun verblijf (ruim vijfeenhalf maand) ligt het voor de hand dat deze Amerikanen een bepaalde band kregen met

de plaatselijke bevolking.

Huub Dirix, destijds tiener en wonende nabij de Gronsvelder Molen (in het huis waar nu autorijschoolhouder Dorssers woont) was vooral onder de indruk van een Amerikaan met een haakneus die zich Al noemde en getooid ging met een kapsel in de stijl van de Mohicaanse indianen. "Nog lang na de bevrijding kon ik die Amerikaan niet uit mijn hoofd zetten; hoe zou het hem vergaan zijn na zijn vertrek uit Gronsveld?" vroeg Huub Dirix zich af. Gerrit van Megen kon aan de hand van een foto van Al bij een militair voertuig bepalen bij welk onderdeel Al behoorde: het 131AAA.

Daarna kwam alles in een stroomversnelling: via dominee Clark Harbach kwam een brief in handen van George Greenman die de reünie-bijeenkomsten van het 131e organiseerde. Huub Dirix bezocht Al (Albert Williams) in 1980 en 1982. Bij die gelegenheid in 1982 was Huub gast bij de reünie in hotel Stoufers in Valley Forge (Pennsylvania).

Albert Williams, hier zonder Mohicaanse haarsnit, bij een Dodge van de B-Battery. Op de motorkap van het voertuig staat de naam van zijn echtgenote: Loretta.

Albert Williams kwam in 1981 naar Gronsveld en toerde met Huub gedurende drie weken door West-Europa. Al overleed aan een hartaanval in 1983 in zijn woonplaats Bensalem.

131 Anti Aircraft Artillery Gun Battalion.

Begin oktober 1944 vestigde het bataljon zijn hoofdkwartier op de Wilhelminasingel in Maastricht. Commandant was kolonel Arthur A. Arend. Van het verblijf in Maastricht herinnert Arend zich nog de goede samenwerking met de burgemeester, Baron Michiels van Kessenich. Samenwerking met de burgemeester was één kant van de medaille, de andere kant was dat Kolonel Arend, wanneer hij in zijn "command-car" zijn manschappen bezocht, niets moest hebben van de aanwezigheid van burgers. De B-Battery van het 131AAA, onder leiding van kapitein Thomas J. Andrews, had de opdracht om positie te kiezen in Gronsveld om onder andere Maastricht en de bruggen die over de Maas geslagen waren te verdedigen tegen vijandelijke bombardementen.

Eén van de vierloper-mitrailleurs werd ingegraven achter de woning

van de familie Dirix, op het land van Broex.
Op 15 oktober 1944 was het voor de eerste keer raak: het lukte de artilleristen om een Messerschmitt neer te halen. Het toestel stortte

Foerier van de B-battery Ray Mincarelli poseert in het besneeuwde landschap, begin 1945. Op de achtergrond staat zijn "supply tent".

neer in Mesch; de piloot kon tijdig met zijn parachute het vliegtuig verlaten en kwam terecht in Oost-Maarland.

Op 1 januari 1945, vroeg in de ochtend, werd een tweede vliegtuig neergeschoten. De piloot had geen tijd om zijn toestel te verlaten en raakte gewond bij het neerstorten op de Keerderberg. Een Amerikaanse soldaat zou de Duitse piloot meteen daarna, vergezeld van de wens "happy new year", hebben doodgeschoten. Deze bewering is "van horen zeggen". Wat wel waar is, is dat Albert Williams, meteen na het neerschieten van het vijandelijke vliegtuig, met luitenant McCormick in een jeep sprong om poolshoogte te nemen. Bij hun aankomst ter plekke was de Duitse piloot inderdaad overleden. Onder protest van Albert ("Don't do that") eigende McCormick zich de gevoerde laarzen van de piloot toe ("He doesn't need them anymore").

Begin 1945 schoot de B-battery ook nog een eigen vliegtuig neer: de bemanning van het toestel verzuumde om tijdig een code door te geven aan de grondtroepen. De .50 vierloper mitrailleur opende het vuur en schoot het geallieerde vliegtuig neer. Het toestel kwam neer op een stuk land bij de Keerderberg, noordelijk van de 'Hotsboüm'. Geluk bij dit ongeluk was dat er geen slachtoffers waren. Top-schutter van het B-battery was MG-schutter John Hammill. Na de Tweede Wereldoorlog vocht hij ook nog in Korea.

Herinneringen aan Gronsveld.

De kanonnen en mitrailleurs van de B-battery waren her en der in Gronsveld opgesteld en waren 24 uur per dag bemand. Andere soldaten bewaakten de gevechtsposities, bedienden de radar-apparatuur, verzorgden de telefoonverbindingen, enz. Wanneer zij geen dienst hadden, waren de Amerikanen veelal bezig met onderhoud aan voertuigen en materieel in de "motor pool". De motor pool bevond zich aanvankelijk in de buurt van de molen, maar werd later verplaatst naar Heer (nabij boerderij Thijssen). Vaak was daar ook de plaatselijke jeugd te vinden, die zich vergaapte aan de moderne apparatuur en hoopte van de Amerikanen een stuk chocolade of kauwgum te krijgen. Dominee Clark Harbach herinnert zich dat er bij die jonge snuiterjjes jongens waren die zich al snel ontpopten als geraffineerde handelaartjes.

Tal van andere Amerikanen van het 131e AAA herinneren zich hun verblijf in het dorpje met de "windmill in Holland".

Elmer G. Forgas kreeg in Gronsveld het trieste bericht uit de V.S. dat zijn vader overleden was. Kleiner en groter leed overkwam de Amerikanen en zij nemen geen blad voor de mond wanneer zij hun herinneringen ophalen. Zo is er de herinnering aan een soldaat van de B-battery die er zijn hand niet voor omdraaide om grafschennis te plegen. Op het land van Daemen, bij de Bronckweg, opende hij provisorische Duitse graven om de lijken te beroven. Volgens zijn mede-veteranen is hij later in de Verenigde Staten onder erbarmelijke omstandigheden jong overleden.

"Stevens shot the horse from the farmer" is één van de anekdotes die tijdens de reünies van de B-battery van het 131e AAA verteld worden. Wat was er gebeurd? Paul E. Stevens had nachtwacht en hoorde op het erf van boer/molenaar Thoma een verdacht geluid! Stevens vroeg naar het wachtwoord. Dat wachtwoord kwam niet en dus schoot de soldaat in de richting van waar het nachtelijk geluid kwam. Daarna werd het stil... 's Ochtends bleek dat Stevens geen vuurgevaarlijke vijand had neergeschoten, maar wél een paard dat losgeraakt was en was gaan zwerven. De Amerikanen hebben Thoma daarna een ander paard bezorgd: een in Duitsland in beslag genomen cavalerie-paard, dat voor het boerenwerk niet geschikt bleek te zijn. Voor zijn "heldhaftige actie" werd Paul Stevens "beloond" met een uitbrander en de opdracht om het geliquideerde paard te begraven. Die opdracht werd ietwat slordig uitgevoerd: het graf was niet diep genoeg en de heer Costongs, thans wonende aan de Haspengouw in Heer, moest eraan te pas komen om de boven het graf uit stekende benen van het paard af te zagen.

Triest is de herinnering aan Gronsveld voor Edward J. Keenan. Op de Molenweg richting Maastricht zwaaide hij, met zijn arm uit zijn voertuig, naar een tegenligger. De tegenligger naderde sneller dan verwacht en rukte Eds linkerarm af. Na behandeling in een militair hospitaal in Tongeren keerde Keenan als oorlogsinvalides naar Amerika terug.

Luitenant John Care was een goeheartig man, maar door de jeugd van Gronsveld werd hij "booswicht" genoemd. Hij had er namelijk plezier in om allerlei grimassen te maken en dan blies hij zijn wangen bol totdat die vervaarlijk rood aanliepen. Nadat het 131e Gronsveld verlaten had, bereikte luitenant Care het bericht dat zijn echtgenote, in Amerika, overspel pleegde. John Care kon dit niet verkroppen. Hij pleegde zelfmoord.

90 mm kanon met bemanning. Van links naar rechts: ?, ?, Myron Rosenthal, Robert H. Li See, ... Kelly. De foto is gemaakt door Hub Dirix.

Marie Dirix-Gerits waste, zoals zoveel huisvrouwen na de bevrijding, de kleding van Amerikaanse soldaten. Soms had zij veertig wassen in een week; daarvoor kreeg zij dan zeep, een luxe produkt waarvan zij een voorraadje opbouwde waarmee het gezin nog zeven jaar na de bevrijding vooruit kon. Op 1 maart 1945 kreeg het 131e bataljon opdracht om verder te trekken. Die order kwam vrij onverwacht. George Greenman herinnert zich dat hij hals-over-kop zijn radar-apparatuur moest inladen, maar nog tijd had om zijn was af te halen bij Marie Dirix: "It was clean but still wet."

Het 131AAA vertrok uit Limburg en ging richting Linnich, vervolgens naar Remagen en Berchtesgaden. Daarna ging het bataljon terug naar Frankrijk, leverde zijn materieel in, en werd begin 1946 ingescheept voor de terugreis naar de Verenigde Staten.

Jean Deliège
Huub Dirix.

Foto's:
Sectie Foto van Grueles, naar foto's die voor dit artikel beschikbaar gesteld werden door H. Dirix.

Kên d'r hön nog

Zjêf Janssen

Op een dinsdag in augustus 1916 moet Onze Lieve Heer in een muzikale bui zijn geweest. Om precies te zijn op 22 augustus 1916 werd een kind geboren wiens gehele leven in het teken van de muziek zou staan.

Joseph Joannes Hubert (Zjêf) Janssen werd geboren uit het huwelijk van Nicolaas (Nikkela) Janssen en Hubertina (Berta) Waber. Nikkela en zijn vrouw waren de eerste bewoners van de in 1911 gereed gekomen harmoniezaal in Gronsveld. Mogelijk dat de aanwezigheid van de harmonie in dit huis heeft bijgedragen tot de muzikale carrière van Zjêf.

Zjêf doorliep de lagere school van Gronsveld zonder opmerkelijke voorvallen. Of het moet zijn geweest met de Grote Bronk in 1927 toen zijn vader de vogel afschoot en Zjêf trots de "sjöttebêker" mocht dragen. Hij was de 5e uit het gezin dat 7 kinderen telde: Liza, Fieneke, Majke, Zjaoke, Zjêf, Piet en Emma. Zjaoke stierf al toen hij 1½ jaar oud was. Nu zijn alleen nog Fieneke en Piet in leven. Na de lagere school ging Zjêf naar de ambachtsschool in Maastricht, waar hij opviel door zijn technische aanleg en zijn streven naar perfectie. Van de school kreeg hij het advies om verder te leren. Zjêf kreeg van zijn ouders echter geen toestemming en ging werken. Hij had het voorrecht te kunnen kiezen tussen de PLEM en Philips. Hij

koos op 16-jarige leeftijd voor de PLEM omdat hij verhuizen naar Eindhoven niet zo zag zitten. Hij zou nooit meer van werkgever veranderen.

Zjêf, dat was al snel duidelijk, had bijzondere muzikale talenten. In het café voor de harmoniezaal stond een piano en een harmonium, die veel door hem bespeeld werden. Hij werd ook al op jeugdige leeftijd lid van de harmonie. Met zijn zus Fieneke zong Zjêf duetten. Zij zongen allerlei stukken uit onder andere de Parelvisser en uit de muziekfilm Rosemarie. Aanvankelijk voor een klein publiek maar al snel deden zij mee aan zangwedstrijden in de omgeving. Bij een van deze wedstrijden haalden Zjêf en Fieneke het erebrevet "buitengewoon concours". Opmerkelijk is dat bij deze wedstrijd Toon Hermans buiten de prijzen viel.

Zjêf leerde intussen zijn vrouw Elisabeth (Lieske) Bronckers kennen op een kermisbal in Amby. Hij vroeg haar enkele weken later weer ten dans in Oost-Maarland en liet haar niet meer los. Toen op 10 mei

1927. Zjêf draagt de "sjöttebeker".

±1928. Zjêf bij gelegenheid van zijn doopbelofte.

1940 de oorlog uitbrak, haalde Zjêf zijn aanstaande bruid weg uit Maastricht omdat de omgeving van het station zwaar beschoten werd. Na 8 dagen was de kust weer veilig en keerde Lieske terug naar Maastricht. Ze trouwden op 16 juli 1940. De bruiloft was sober. De mis was niet naar de zin van Zjêf omdat er nauwelijks muziek gemaakt mocht en kon worden. De bruiloft duurde maar tot 23.00 uur vanwege de spertijd en het feit dat iedere inwoner van Gronsveld zich de dag daarna al vroeg in Eckelrade moest laten inenten tegen allerlei besmettelijke ziekten die de oorlog met zich mee kon brengen.

In de eerste jaren van de oorlog woonde het gezin aan de Eburonenweg in Maastricht. Het zingen met zus Fieneke bleef hij in de oorlog voortzetten. In de cinema Palace was tijdens de oorlog reclame in de pauze verboden. Om de filmbezoekers tijdens het wisselen van de filmrollen te vermaken traden Zjêf en Fieneke vaak op.

Bij de PLEM ruilde Zjêf de binnendienst voor de buitendienst. In maart 1941 werd de tweeling Maddy en Nico geboren twee maanden te vroeg, ze hadden weinig overlevingskans, omdat elk slechts 1,7 kilo woog. Toen dokter Neven na enige tijd kwam kijken

1940. Het bruidspaar Lieske en Zjêf.

Zjêf met zijn ouders, broers en zussen, poserend voor de kiosk van de harmoniezaal. V.l.n.r. Emma, Fieneke, vader Nikkela, Piet, moeder Berta, Zjêf, Majke, Liza.

kon hij nauwelijks geloven dat de kinderen nog in leven waren. Met elektrische dekens van de PLEM werd gezorgd voor de nodige warmte. De kinderen groeiden met de dag en redden het. Een jaar later werd Piet geboren. Het te kleine huis aan de Eburonenweg werd verruild voor een groter huis aan de Concordiastraat in Heer. Hier werd in 1944 Lilly geboren. Zjêf had naast de muziek ook fotografie als hobby. In de oorlog maakte hij voor vele Gronsveldenaren pasfoto's, die nodig waren voor pasjes, stamkaarten en "Außweisen". In de harmoniezaal bij zijn vader had hij voor dit doel een hoekje ingericht. Hele nachten bracht hij met zijn vrouw en enkele familieleden door in de donkere kamer om de gevraagde foto's op tijd gereed te hebben. Verder maakte hij ook foto's van Gronsveldse families en van actuele gebeurtenissen. Het gehele archief is onlangs geschonken aan de stichting Grueles.

Zjêf in harmonie-uniform tijdens een Grote Bronk in de jaren '40.

Aan het eind van de oorlog werd hun huis in Heer door een granaat verwoest. Nikkela haalde het gezin op en bracht het voor enkele dagen onder in de harmoniezaal. Er was echter te weinig plaats voor beide grote gezinnen. Zjêuneke Bouchoms bood de familie tijdelijk het op dat moment leegstaande huis naast het zijne aan de Stationsstraat aan. Hier werden in 1946 dochter Charlotte en in 1947 zoon Johnny geboren. Doordat Zjêf zich goed kon helpen met Duits, Frans, Engels en Esperanto was hij een veel gevraagde tolk van de bevrijders. Het huis bood meermaals onderdak aan geallieerde

Zjêf, voor de kiosk.

1953. De familie Janssen rond de jongste telg, Brigitte. V.l.n.r. dokter Neven, Maddy, Gemma, Lieske met Brigitte, Nico, Lilly, Marion, Johnny, peetoom Zjeng Wolfs, Piet, Charlotte, peettante Tiene Alberts-Bronckers, Merie Janssen-Starmans, Zjêf.

soldaten. Zjêf had ook hypnotische en telepathische gaven. In afwachting van een gemeentewoning werd nog enkele maanden gewoond in het huisje van Noonk Zjang en taant Naor Janssen in "t Getske" in Rijckholt. In 1948 kreeg de familie een gemeentewoning aan de Stationsstraat (thans bewoond door de familie Van Heeswijk). Hier werd in 1949 weer een tweeling geboren (Gemma en Marion) en in 1953 hun laatste kind, Brigitte.

Vlak na de oorlog. Zjêf en Lieske met de vier oudste kinderen, v.l.n.r. Nico, Maddy, Lilly, Piet.

Van de tijd aan de Stationsstraat herinneren de kinderen zich maar al te goed het twee-tonige fluitje van Zjêf dat hij elke avond om 20.00 uur ten gehore bracht om de kinderen te laten weten dat ze thuis moesten komen. Voor kinderen die nog buiten mochten blijven was het een soort klokje dat hen erop wees dat het 20.00 uur was.

In 1961 verhuisde de familie Janssen naar de Meester Claessensstraat waar thans nog Lieske en Brigitte wonen. Na de oorlog was het Zjêf die de harmonie weer op de been bracht en zorgde dat er een muzikale rondgang door het dorp werd gemaakt. Ook was Zjêf inmiddels dirigent van het kerkelijk zangkoor geworden. Deze functie en het lidmaatschap van de harmonie waren moeilijk te verenigen. Tijdens de processie bijvoorbeeld moest hij bij elk rustaltaar pendelen tussen koor en harmonie. Eenmaal struikelde

De familie Janssen een dagje uit in 1956.

hij tijdens zo'n pendel met een "ménta" (pepermint) in zijn mond en verslikte zich. Hij kreeg het benauwd en stikte haast. Snelle hulp van Kléus Starren en diens vrouw redden hem van de verstikkingsdood. Het koor had altijd de speciale aandacht van Zjêf. Hij verzorgde de meerstemmige missen en koster Theelen de Gregoriaanse gezangen. Ook de repetities met jeugdige leden nam Zjêf op zich. Hij streefde naar perfectie. Toen na een aantal repetities bleek dat enkele kinderen uit het koor een Ave Maria niet onder de muts kregen, nodigde Zjêf hen uit om op een doordeweekse morgen om 7.00 uur bij hem thuis te komen luisteren naar de radio omdat deze Ave Maria dan werd uitgezonden. Zjêf zag het koor graag uitgebreid met dames, doch de geestelijkheid verbood destijds dames op het oksaal. Hij smokkelde voor echter toch enkele meisjes mee naar boven (waaronder zijn oudste dochters). Het werd een bijzondere nachtmis. Zelfs de geestelijkheid maakte hem complimenten. Dames in het kerkkoor bleven vooralsnog echter taboe. Zjêf vond het blijkbaar zonde dat zoveel vrouwelijk zangtalent verloren ging en besloot met zijn dochters een koortje te vormen. Tussen 1960 en 1969 groeide het familiekoortje uit tot de landelijk bekende groep "De Pearlsisters". Zjêf begeleidde de groep muzikaal, dirigeerde de repetities, trad op als

manager en was ook nog eens vaste chauffeur. Meerdere malen werden televisieoptredens verzorgd o.a. in het veelbekeken programma van Willem Duijs en de showprogramma's van de SUS-loterij. Hij bouwde zelf enkele elektrische gitaren en een muziekinstallatie. Zijn dochters, (met uitzondering van Brigitte) maakten allen wel eens deel uit van de groep maar kregen in die tijd weinig ruimte van hem. Zij mochten niet uitgaan, niet roken en bijvoorbeeld niet schaatsen omdat hij vreesde dat zij anders hun contractuele verplichtingen niet na zouden kunnen komen (vreemd omdat Zjêf zelf een fervent schaatser was).

Onder dirigent Stalmeijer werd Zjêf benoemd tot onder-directeur van de harmonie. Hij speelde klarinet en trompet in de harmonie en daarbuiten nog piano, orgel, gitaar en viool. Zijn drie zonen waren

Zjêf bij gelegenheid van zijn 40-jarig ambtsjubileum bij de PLEM.

Zjêf bij gelegenheid van zijn 40-jarig ambtsjubileum bij de PLEM.

Augustus 1970. In de feesttent. V.l.n.r. Zjêf, zwager Zengke, broer Piet.

ook lid van de harmonie. Tijdens een feestweek-end van de harmonie (begin jaren zeventig) dat gehouden werd in een tent voor zijn woonhuis aan het Julianaplein deed zich een amusant voorval voor. De toen bekende popgroep Brainbox had 's avonds gespeeld (hard en ruig). Groepen fans hadden de nacht

daaropvolgend op de bühne slapend doorgebracht. De dag daarna toen tijdens een optreden van een blaaskapel hierover nog werd gesproken, kwamen weer enkele "jongeren" met lange haren in hippie-kleding met slaapzakken de tent binnen. Grote hilariteit ontstond in de tent toen bleek dat het niet drie jongelingen maar Zjêf, zijn broer Piet en zijn zwager Zjengke betrof, die daar een leuke act opvoerden.

Was er dan niets anders dan muziek in de man zijn leven? Jawel, zoals al eerder gemeld fotografeerde Zjêf heel graag. Thuis en op vakanties maakte hij vele foto's. Regelmatig viel hij bij de fotowerkgroep van de PLEM in de prijzen. Zijn vakanties bracht hij het liefst door in Zuid-Frankrijk in zijn zelf-verbouwde bungalowtent. Niet voor de zon maar voor de cultuur, de natuur en de historie. Ook was hij een meer dan gemiddelde huisvader want hij kookte, bakte, waste en knutselde wanneer dat uitkwam. En ook in de moestuin stond alles er keurig bij. Toch was zijn grote passie de muziek. Ter gelegenheid van het 25-jarig huwelijk van Zjêf en Lieske verzorgden hun kinderen de mis.

Een uniek Ave Maria, waarvan de partituren speciaal uit Italië (door bemiddeling van de ROZ) waren overgebracht, werd door alle kinderen gezongen. Op Zjêf en Lieske maakte dit een diepe indruk. Zjêf op zijn beurt verzorgde voor alle bruiloften van zijn kinderen de muziek. Hij zong tijdens de trouwdiensten en liet zoveel mogelijk zijn kinderen meezingen of instrumentaal begeleiden. Bij de kinderen liet dit onuitwisbare herinneringen achter.

In 1973 was Zjêf 40 jaar in dienst bij de PLEM. Voor zijn verdiensten voor de PLEM en het maatschappelijk leven kreeg hij op vrijdag 7 december 1973 de eremedaille in zilver, verbonden aan de orde van Oranje Nassau, uitgereikt door burgemeester Van Laar. Hij was zeer geëmotioneerd geraakt door dit onverwachte voorval. Op zondagmorgen daaropvolgend bracht de Koninklijke Harmonie van Gronsveld een serenade. Op maandag ging Zjêf naar kantoor waar hij nog foto's ontving van zijn jubileum. Een collega maakte een foto aan zijn bureau met het bord "40-jarig dienstjubileum" op de achtergrond. Het was de laatste foto van Zjêf, want op donderdag 13 december 1973 overleed hij plotseling aan een hartaanval. Hij werd begraven op 15 december 1973 in Gronsveld. Gelukkig blijft zijn liefde voor de muziek voortleven in zijn kinderen en kleinkinderen.

Gemma Brouwers-Janssen
Frans van de Weerd

Dit is foto 23

Annie Spronck, Mia Gorissen (Van Wel), Gerda Gorissen (Houtermans), Liza Gorissen (Doumen).

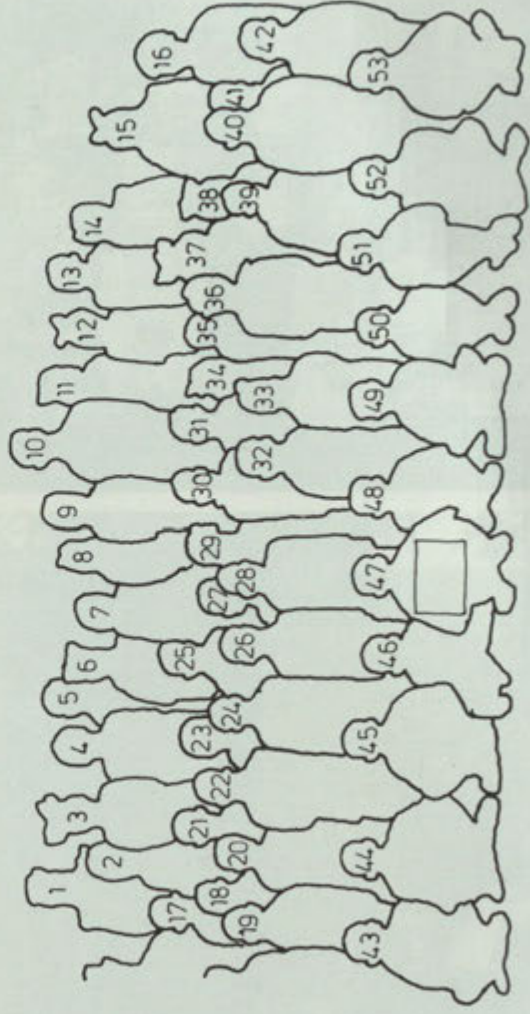
1957. Jean Aarts, Jos Aarts, Piet van de Weert, Theo van de Weert, Jessy Peters, Mithy van de Weert, Emmy Peters, Giel Pinckaers, Maj Pinckaers, Maria Pinckaers-Habets.

Achter v.l.n.r. Tienieke Pleumeekers (Roosen), Liza Roosen (Spronck), Marie Dassen (Pieters), Nêt Roosen, Maj Roosen (Jaspars), Bertien Spronck, Nêt Dassen. Voor v.l.n.r. Anna Roosen, Tien Dassen, Marie Pleumeekers.

Lagere School Gronsveld 1921

1. Marie Meijs 2. Fien Meijs 3. Liza Spronck 4. Marie Houten 5. Bèr Houten 6. Liza Houten 7. Nèt Beuken 8. Trújia Beuken 9. Wis Houten 10. Zjèf van Caldenborgh 11. Lies van Caldenborgh 12. Tineke van Caldenborgh 13. Pierre Beckers 14. Marie Beckers 15. Marie Caelen 16. Juffrouw Schuren 17. Bèr Meijs 18. Zjeng Meijs 19. Bèr Spronck 20. Eddy Goessens 21. Haj Meijs 22. Door van de Weert 23. Mienke Dassen 24. Nèt van de Weert 25. Zjeng Dassen 26. Frans van de Weert 27. Leo Schrijnemaekers 28. Doorke Doyen 29. Lies Schrijnemaekers 30. Zjeng Schrijnemaekers 31. Geel Joskin 32. Zjirra Bronckers 33. Marie Bronckers 34. Fieke Joskin 35. Zjeng Joskin 36. Nèt Bronckers 37. ? 38. ? 39. Zjengke Bouchoms 40. Sjèl Bouchoms 41. Roosen 42. Roosen 43. Zjèf Goessens 44. Thefiel Goessens 45. Fieke Waber 46. Gilke Schrijnemaekers 47. Door Schrijnemaekers 48. Zjeng Schrijnemaekers 49. Zjèf Pleumeekers 50. Zjang Caelen 51. Zjèf Bouchoms 52. Laambèr Bouchoms 53. Roosen (41, 42 en 53 zijn kinderen van een rond 1930 uit Gronsveld vertrokken familie Roosen. Ze woonde in het pand Stationsstraat 24a.)

Wè huelp ôs ?

Geziën

Op de foto uit het vorige nummer staat de achtergevel van het pand Rijksweg 119.

Dit vakwerkhuis, dat aan de voorkant gesierd wordt door een "lejpèr", wordt sinds 1956 bewoond door de familie Vrancken - Olislagers. In 1974 kochten zij dit huis dat tot dan toe van de gemeente werd gehuurd. Pierre en Tiny hebben het pand in de loop der jaren verbouwd zonder het karakteristieke aanzicht aan te tasten. In de zomer van 1994 is Pierre overleden.

Het huis is een van de oudste van het dorp.

De binnenplaats op de onderstaande foto doet toch nog steeds denken aan een boerderij. Wellicht een hint.

Sjef Caris.

Streekmuseum

Op d'n das goën

Het afgebeelde voorwerp in het vorige nummer is een dassetang. Helaas ontvingen we geen reactie met 'n passende anekdote, daarom zal ik zelf uitleggen waarvoor de speciale tang gebruikt werd. Momenteel is de das een door de wet beschermd dier, omdat hij in ons land tot de zeldzame zoogdieren behoort. Vroeger werd er veel op de das gejaagd. Met behulp van afgerichte honden, door een dorpsmid vervaardigde dassetang en een degelijke jutezak, ging men bij duisternis richting dassenburcht. De honden zochten het spoor van het nachtdier op en dreven het in het nauw. Met de dassetang werd het beest bij het nekvel gepakt en was machteloos. Men stopte het beest in de jutezak, bond die stevig dicht en nam het mee naar huis. In de eerste helft van deze eeuw was dassenbijten

een sport. De das en een of meer honden werden in een stal of op de binnenplaats losgelaten. Er ontstond dan een bloedig gevecht. Meestal moest de das het gevecht met zijn leven bekopen. De vacht werd gebruikt als kleedje. Het vet deed dienst als geneesmiddel tegen allerlei ziekten en kwalen. Heel vroeger werd ook het vlees gegeten.

De dassetang hangt nu in ons streekmuseum.

De dassenstand is de laatste jaren weer toegenomen

John van de Weerd

Toponiemen

Dagstrand Oost, Oesjtekèl

Afgelopen zomer kwam ik op de Oosterweg een aantal toeristen tegen die mij vroegen waar dagstrand "West" of "Zuid" te vinden was. Dagstrand "Oost" was naar hun zeggen propvol, en de andere stranden waren niet aangegeven.

Ik heb het hun met veel moeite kunnen uitleggen.

"Oost" is niet een windstreek, maar een dorpje, een deel van Maarland.

"Ah, natuurlijk, Oost-Maarland." Dat hadden ze zien staan op een verkeersbord. "Het oostelijk deel van Maarland. Duidelijk. Dank u."

"Nee, het westelijk deel van Maarland."

"Hoe bedoelt u? Oost-Maarland het wèstelijk deel van Maarland? Dat is toch onzin."

Ik heb toen proberen uit te leggen dat "Oost" in het Eijdsens dialect "Oesj" was, en dat "Oesj", behalve van "Oost" ook nog wel van andere woorden kon zijn afgeleid. Bijvoorbeeld van "Ougst" of "Augst", (had ik van Gilles Jaspars gehoord), in ieder geval van woorden die niets met ons huidige "oost" te maken hoeven te hebben.

Ik weet niet waar het gezelschap uiteindelijk de dag heeft doorgebracht, zelf heb ik, thuis gekomen, de "Diksjenèr" maar weer eens geraadpleegd.

Pagina 594, onderaan.

- 122. a. Oesjtekèl. [...] Ost(en), Oesten = liggend ten oosten van het dorp. Mnl: kele = bergpas. "Oesjtekèl" is een holle weg door het bos aan de oostzijde van het dorp.

Ik voelde mij ineens als de bovenbeschreven toeristen, in mijn eigen dorp.

Hoezo, holle weg door het bos aan de oostzijde van het dorp? Daar

ken ik er nog wel een paar van:

- d'n Helwëg, de Gröb, d'n Daorwëg, d'n Ekkelderwëg, de Sjoen gröb, de Sjëheldergröb; allemaal holle wegen door het bos aan de oostzijde van het dorp.

Natuurlijk moet ieder kind een naam hebben, maar waarom zou nu uitgerekend "Bertenbergsweg" (inderdaad een holle weg door het bos aan de oostzijde van het dorp) de naam hebben die voor, pak hem beet, een tiental andere soortgelijke wegen ook zou kunnen gelden?

Dat komt door een verkeerde interpretatie van "Oesj". (Net als door die toeristen.) In het Gronsvelds is **oosten** niet "oesjte", maar "oeste". Een oudere benaming voor Bertenbergsweg, volgens de Groene Allesweter, is "Jooste Keel". Wat dié naam betekent?

Joost mag het weten. In die uitdrukking is "Joost" de duivel.

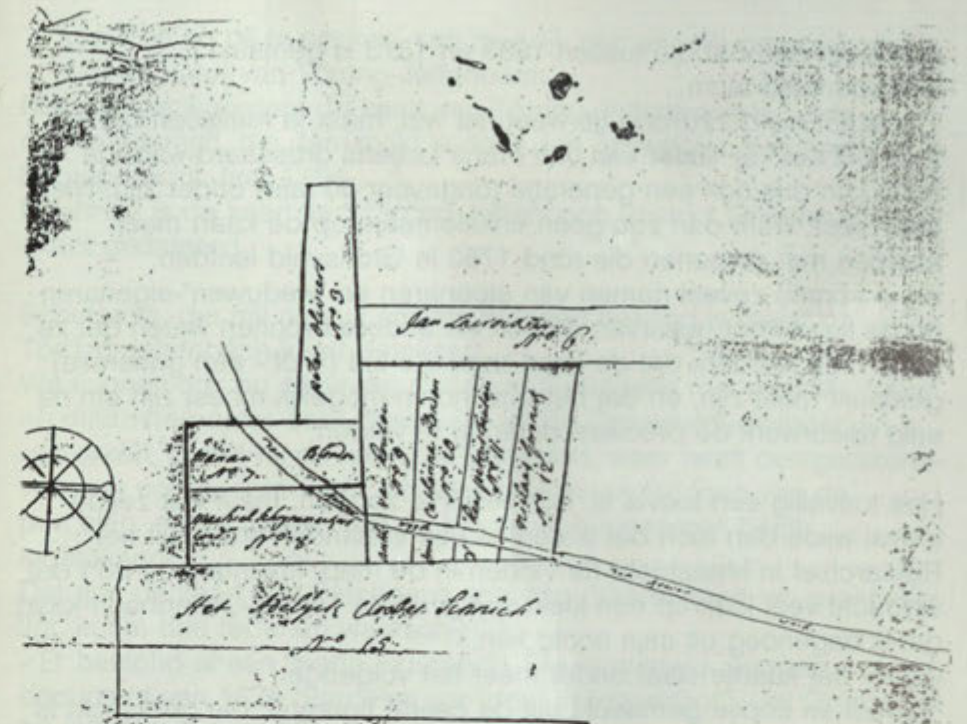
Piet van Caldenborgh

Archeologie

De kaart van Törring-Jettenbach

De oudste kaart die wij van Gronsveld en omgeving kennen is een kaart uit het archief van Törring-Jettenbach. Dat archief bevindt zich in München, en ik moet u bekennen dat ik die kaart zelf nog nooit "in levenden lijve" gezien heb. U en ik kennen die kaart of delen ervan via foto's of reproducties in diverse afleveringen van Grueles. Ik heb die kaart "collagekaart" genoemd in de artikelen over de Wijngaardshof en in artikelen over verschillende toponiemen die ik heb behandeld, omdat Grueles een kopie van die kaart heeft, opgebouwd uit een collage (samenstelsel) van foto's die in München gemaakt zijn. Die collagekaart zelf is in feite ook weer een collage van verschillende kaarten: het centrale gedeelte bestrijkt het "district" Gronsveld, daar omheen kaarten van Eckelrade, Heugem en de Maasvallei.

Ik heb in het tweede artikel over de reconstructie van de Wijngaardshof (Grueles, 11(1991)1, p.47) een poging gedaan de exacte datering van de centrale kaart (district Gronsveld) aan te geven, op grond van gegevens die op de kaart zelf voorkomen. De kaart kon ik, in eerste instantie, dateren tussen de dood van "Drossaard Lebens" en de bouw van de sacristie aan de kerk van Gronsveld. Diverse landerijen op de kaart behoren namelijk steevast aan de weduwe van Drossaard Lebens, en duidelijk is op de kaart te zien dat de sacristie nog niet aan de kerk was gebouwd. Dat betekent dat de kaart moet zijn gemaakt na de dood van Drossaard Jan Frans Lebens (1782), en voor de bouw van de sacristie (1787). Naderhand vond ik nog dat Anna Catharina Blonden (eigenares van bijvoorbeeld perceel 49 in het dorp) in 1784 is gestorven. De kaart was dus van vóór 1784. Een datering op 2 jaar precies. Dat is toch al heel mooi voor een oude kaart, waarvan verder geen datering bekend was. (Van de jongere Tranchotkaart bijvoorbeeld, weten we

Dit district is opgemaakt uit de kaart van Törring-Jettenbach, die gemaakt is
voor den geëdelden Landmeester Schützchen int jaar 1754; met by name
de kerkman van by en zijnde gelegen gelijck op deze kaart te sien is
Wed getuigent: Peter Louisoni geborenen Landmeester s: in Doffen
W: C. Kager pondt: Exhibitum in iudicio tot Gronsveld den 9. febr. 1787

Getuigen
Joh. Frans Lebens
Lode Kager

niet meer dan dat die tussen 1803 en 1813 is gemaakt.)
Tevredenheid alom.

Totdat tot mij doordrong (je weet het wel, maar je realiseert het je niet) dat ook de **vader** van Jan Frans Lebens drossaard was: de kaart kon dus ook een generatie (ongeveer 30 jaar) ouder zijn. Niet veel meer, want dan zou geen enkele naam op de kaart meer kloppen met personen die rond 1750 in Gronsveld leefden.

En er komen zoveel namen van eigenaren en "weduwen"-eigenaren op de kaart voor, waarvan wij ook via andere bronnen weten dat ze rond 1750 leefden, dat de kaart rond die tijd (+ of - een generatie) gemaakt moet zijn, en dat het bovendien mogelijk moest zijn om na enig speurwerk de precieze datering te vinden.

Hoe toevallig een toeval is, is moeilijk te zeggen, maar dat zelfde toeval wilde dan toch dat ik een kaartje in handen kreeg uit het Rijksarchief in Maastricht (te vinden in de map "inventaris nr 28") dat verdacht veel leek op een klein stukje uit de Törring-Jettenbach-kaart dat ik nagenoeg uit mijn hoofd ken.

Onder dat kaartje staat onder meer het volgende:

"Extract en copije gemaect uijt de caerte figuratiff, die gemaect is door den geswooren Landtmeeter Schutgens int Jaer 1754, met sijn nombres ende naemen daer bij en zijnde gelegen gelijk op dese caerte te sien is. was geteekent. peter Bouchoms geswooren Landtmeeter [...]"

De datum was 9 februari 1757. "Per copiam" ondertekend door Joh. [Jan] Frans Lebens.

Peter Bouchoms heeft in 1957 de kaart van Schutgens kennelijk moeten bijwerken. ("Up daten", heet dat tegenwoordig.) Namen, nummers en percelen komen overeen met die van de kaart van Törring-Jettenbach, op twee punten na:

- het stuk no 9 is van eigenaar veranderd (Kremers is Houten geworden);
- Machiel Schrijnemeckers (no 8) is kennelijk overleden, want het perceel hoort nu toe aan zijn weduwe. Ik kan me niet voorstellen dat het rond 1750 mode was om in het wilde weg uitgebreide, gedetailleerde kaarten van Gronsveld en omgeving te maken. De kaart die Peter Bouchoms voor zijn neus had liggen om te

kopiëren en bij te werken, kan moeilijk een andere geweest zijn dan de kaart van Törring-Jettenbach.

Met andere woorden: de kaart van Törring-Jettenbach is "... de caerte figuratiff, die gemaect is door den geswooren Landtmeeter Schutgens int Jaer 1754 ... "

Daarmee is de kaart van Törring-Jettenbach (district Gronsveld) exact gedateerd.

Schutgens, die mij niet uit andere bronnen bekend is, heeft de Törring-Jettenbach-kaart getekend.

We kunnen ons nu de vraag stellen of Schutgens met meetlint, "ekèr" en millimeterpapier door Gronsveld en de Gronsveldse landerijen is getrokken, of dat hij de kaart, op zijn beurt, weer heeft overgetekend van een nog oudere kaart, en alleen de veranderingen van de percelen, en de namen van de toenmalige eigenaren heeft ingetekend.

Dat aan de kaart van Schutgens een *nóg* oudere kaart ten grondslag ligt, is om drie redenen waarschijnlijk:

- Er bestond al een "Karte Figuratyff". Die is namelijk vermeld in een document van 1676 "Parcelen van[den] Wijngartshoff". Zie Grueles 10 (1990) afl. 4, p. 221.

- Ik heb in mijn artikelen over de Wijngaardshof genoegzaam aangetoond dat rond Gronsveld perceelsgrenzen eeuwenlang dezelfde zijn gebleven, een enkele deling, of samenvoeging daargelaten. Alleen de eigenaren (of pachters) veranderden bij overlijden, verkoop, of faillissement.

- Er is, bij mijn weten, rond 1750 geen politieke, juridische, strategische of dynastieke aanleiding om het heidens karwei uit te voeren een volledig nieuwe kaart van Gronsveld en omstreken te maken. (Wat bijvoorbeeld 50 jaar later wel het geval was, ten tijde van Tranchot, een paar jaar na het begin van de Franse bezetting.)

Aan de Törring-Jettenbach-kaart gaat dus waarschijnlijk een nog oudere kaart vooraf.

Ik ben benieuwd wanneer het toeval wil dat ik ook dié "Karte Figuratyff" in handen krijg.

Piet van Caldenborgh

Rectificaties

p. 176. ? = Maria Mulkens.

Met dank aan mevr. Hermsen, Maastricht, Haj Meijs, Thérèse
Roosen-Willigers.

p. 183. Cyriel moet zijn Karl.

Copyright Stichting Grueles.

Secretariaat: Rijksweg 92, 6247 AK Gronsveld. Tel. 04408-2880/1575.

Abonnementen-administratie: Rijksweg 86a. Tel. 04408-1662.

U kunt zich abonneren op ons tijdschrift door f 22,50 over te maken op Rabobank Gronsveld,
rek. nr. 11 75 15 000 of Postbank 25 35 375 t.n.v. Stichting Grueles. Losse nummers f 6,00.

